

Przyjęcie Jana Jaśkiewicza w poczet członków korespondentów Królewskiej Akademii Nauk w Paryżu — nowe dane i nieznane dokumenty historii polskich nauk geologicznych

Piotr Daszkiewicz¹, Radosław Tarkowski²

P. Daszkiewicz R. Tarkowski

W listopadzie 2009 r. upływie 200 rocznica śmierci Jana Jaśkiewicza (1749–1809). Biografii tego uczonego i jego zasługom dla polskiej nauki, a zwłaszcza pionierskim w Polsce pracom z dziedziny mineralogii, geologii i chemii oraz organizacji in-

stytucji naukowych, poświęcono już wiele publikacji (m.in. Czarniecki, 1982; Łopata, 2000; Madurowicz, 1959; Madurowicz-Urbańska, 1964–1965, 1988; Senkowski, 1988). Biografowie Jaśkiewicza zgodnie uznają, że związki z francuską nauką, pobyt w Paryżu i uzyskanie godności członka korespondenta *Académie Royale des Sciences* [Królewskiej Akademii Nauk] odegrały szczególnie ważną rolę w życiu tego uczonego. Przypomina się także znaczenie Jana Jaśkiewicza w upowszechnieniu osiągnięć francuskiej nauki w Rzeczypospolitej. Jako jeden z pierwszych Polaków wykładał on chemię zgodnie z najnowszymi osiągnięciami uzyskanymi przez Lavoisiera i jego współpracowników, uczonych, którym nauka zawdzięcza osiemnastowieczną rewolucję w tej dziedzinie wiedzy. Przeprowadzając w Krakowie wspólnie z Janem Śniadecim doświadczenia z balonami, powtarzał i upowszechniał przeprowadzone wcześniej w Paryżu doświadczenia braci Montgolfier. Ślady wpływu francuskiej nauki łatwo odnaleźć także zarówno w pracach Jaśkiewicza z dziedziny farmacji, jak i w organizacji gabinetu mineralogicznego.

O ile francuskie reminiscencje w działalności naukowej Jaśkiewicza są podkreślane przez jego biografów, o tyle stosunkowo niewiele wiadomo na temat samego pobytu uczonego w Paryżu, a nawet okoliczności przyjęcia go w poczet *Académie Royale des Sciences*. Biografowie Jaśkiewicza zazwyczaj ograniczają się do przypomnienia daty przyjęcia w poczet członków akademii i podkreślenia związków Jaśkiewicza z Hugonem Kołłątajem.

Autorzy przeprowadzili poszukiwania w archiwum Akademii Nauk w Paryżu, instytucji wywodzącej swoją historię od *Académie Royale des Sciences*, oraz w zbiorach Narodowego Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu (*Museum National d'Histoire Naturelle* — MNHN) w celu odnalezienia dokumentów pozwalających na uzupełnienie wiedzy na temat pobytu Jaśkiewicza w stolicy Francji i jego kontaktów z francuskimi uczonymi. Wyboru MNHN jako miejsca poszukiwań dokonano ze względu na znaczenie, jakie ta instytucja odgrywała w osiemnastowiecznej

nauce, jak i na fakt, że w zbiorach muzeum przechowywane jest obszerne archiwum Jeana-Etienne'a Guettarda (1715–1786), korespondenta Jaśkiewicza. Przeprowadzone przez autorów poszukiwania umożliwiły wyjaśnienie okoliczności przyjęcia polskiego uczonego w poczet korespondentów *Académie Royale des Sciences* i doprowadziły do odkrycia w zbiorach MNHN nieznanego dotychczas dokumentu dotyczącego kolekcji mineralogicznej i paleontologicznej, przesłanej przez Jaśkiewicza do Paryża.

Historia *Académie Royale des Sciences*

W XVII wieku w Paryżu powstało nieformalne towarzystwo skupiające uczonych organizujących spotkania i dyskusje naukowe. Około 1666 r. jeden z najważniejszych urzędników króla Ludwika XIV, J.-B. Colbert (1619–1683), zainteresował się spotkaniami uczonych i zaprosił ich do swojej biblioteki. Gdy biblioteka została przeniesiona do budynków królewskich, stała się miejscem regularnych spotkań uczonych. W ten sposób narodziła się *Académie Royale des Sciences*. Najstarszy znany dokument tej instytucji, królewski akt fundacyjny, pochodzi z 1666 r. W pierwszym okresie działalności akademii składała się z sekretarza, pełniącego tę funkcję dożywotnio, 7 matematyków, 7 fizyków, 2 chemików, anatoma, botanika oraz kilku młodych uczonych, którzy mieli im asystować, by kiedyś móc ich zastąpić.

W dniu 26.01.1699 r. król nadał akademii nową formę organizacyjną, definiując jej skład i dzieląc członków na cztery klasy: członków honorowych (w sumie 10, głównie arystokraci i wysokiej rangi urzędnicy królewscy), pensjonariuszy pobierających wynagrodzenie z królewskiej kasy (w sumie 20, w tym 3 geometrów, 3 astronomów, 3 mechaników [fizyków], 3 anatomów, 3 chemików, 3 botaników oraz skarbnik i dożywotni sekretarz), członków stowarzyszonych (w sumie 20, w tym 12 poddanych króla Francji i 8, którzy mogli być cudzoziemcami, reprezentującymi obojętnie jaką dziedzinę wiedzy) oraz uczniów (asystenci pensjonariuszy, mający pomiędzy 20 a 25 lat). Warto zauważyć także swoistego rodzaju dualizm statusu tej instytucji, odróżniający ją od większości osiemnastowiecznych, europejskich towarzystw naukowych, jak choćby *Royal Society* w Londynie (Hahn, 1971). Z jednej strony akademii była zrzeszeniem uczonych, w znacznym stopniu samorządnym, dbającym o niezależność badań naukowych oraz upowszechnianie ich rezultatów i wypracowywaniem kryteria ich oceny. Z drugiej strony była jednak także i „instytucją królewską”, częścią administracji osiemnastowiecznej Francji, co gwarantowało jej dobre warunki materialne, niezbędne do prowadzenia statutowej działalności. Bardzo szybko *Académie Royale des Sciences* stała się jedną z najważniejszych i najbardziej prestiżowych instytucji naukowych oświeceniowej Europy. Jej historia doczekała się licznych opracowań i omówień, których autorzy są zgodni co do tego, że instytucja ta odegrała kluczową rolę w narodzinach i rozwoju nowoczesnych

¹Muséum national d'Histoire naturelle, USM 308, Service du Patrimoine Naturel, 61, rue Buffon, 75005 Paris, Francja; piotrdas@mnhn.fr

²Instytut Geografii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków; tarkowski@min-pan.krakow.pl

Ryc. 1. Jan Jaśkiewicz — popiersie z XIX w. Zbiory Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Fot. R. Tarkowski

nauk ścisłych (Bertrand, 1869; Brian & Demeulenaere-Douyère, 1996; Gauja, 1934; Hahn, 1971; Hirschfield, 1981; Maury, 1864; Taton, 1966; Salomon-Bayet, 1978).

Członkowie stowarzyszeni — korespondenci *Académie Royale des Sciences*

Akt królewski z 1699 r. po raz pierwszy sformalizował kategorię członków korespondentów, definiując, iż ośmiu z członków stowarzyszonych może być cudzoziemcami (Gauja, 1934). Dokument ten precyzował, że akademia będzie zapewniała współpracę naukową z uczonymi z prowincji francuskiej, a nawet z cudzoziemcami. Początkowo nie określono jednak procedury wyboru członków stowarzyszonych. Na zebraniu, które odbyło się 4.03.1699 r. zdecydowano, że korespondenci będą związani nie z daną dyscypliną naukową, a z określonym członkiem (pensjonariuszem) akademii. Tylko on miał prawo prowadzić oficjalną korespondencję. W przypadku jego śmierci, korespondenta „przyjmował” inny członek akademii (*Académie...*, 1931). Właśnie dlatego Jan Jaśkiewicz najpierw był korespondentem J.-E. Guettarda, a następnie po jego śmierci został „przejęty” przez C.-L. Bertholleta (1748–1822).

Regulamin z roku 1716 podniósł liczbę członków stowarzyszonych do 24, w tym 12 zagranicznych. Ponieważ w pierwszym okresie działalności akademii popełniono w wyborze członków stowarzyszonych wiele nadużyć (wybierani byli na przykład krewni i znajomi akademików), 23.03.1753 r. Ludwik XV uznał za konieczne sprecyzowanie, iż *przyjmowani będą jako korespondenci jedynie ci uczeni, którzy uzyskają pozytywną ocenę ich wiedzy w jakiegokolwiek dziedzinie naukowej będącej przedmiotem zainteresowania akademii*. Od tego czasu wybór członków korespondentów poddawany był głosowaniu. W przypadku przyjazdu do Paryża, członkowie korespondenci mieli prawo przez rok uczestniczyć w posiedzeniach akademii. Następnie albo przechodzili do jednej z innych kategorii członkostwa, albo podlegali skreśleniu z listy. Jeśli korespondent przez trzy lata nie dał znaku życia, to także był wykreślany z listy członków stowarzyszonych.

Polscy korespondenci *Académie Royale des Sciences*

Z racji ogromnego prestiżu, jakim cieszyła się w oświeceniowej Europie *Académie Royale des Sciences*, godność korespondenta była jednym z zaszczytnych wyróżnień, bardzo cenionym w międzynarodowej społeczności uczonych. W całym okresie od formalnego utworzenia akademii do jej rozwiązania w trakcie rewolucyjnego terroru (1793), czyli przez 127 lat istnienia, jedynie pięciu uczonych z Rzeczypospolitej otrzymało ten tytuł (*Académie...*, 1931). Z cieszącej się ogromną renomą w całej Europie gdańskiej szkoły przyrodniczej korespondentami Królewskiej Akademii Nauk byli: lekarz i botanik, a także pierwszy w Rzeczypospolitej badacz amonitów, belemnitów i otwornic, Jan Filip Breynius (1680–1764), korespondent Antoine’a de Jussieu (od 1716 r.), oraz Jan Reinhold Forster (1729–1798), towarzysz wyprawy kapitana Cooka, korespondent Jeana-Baptiste’a Le Roy (od 1776 r.). Począwszy od 1761 r., korespondentem akademii był także książę Józef Aleksander Jabłonowski (1711–1777), wojewoda nowogrodzki, mecenas nauki i historyk, a zarazem twórca działającego w Lipsku Towarzystwa Naukowego Jabłonowskich. W 1778 r. godność korespondenta otrzymał Marcin Poczobutt-Odlanicki (1728–1810), jezuita, astronom i matematyk, rektor Szkoły Głównej w Wilnie. Jan Jaśkiewicz był ostatnim związanym z Polską uczonym, który otrzymał tę godność przed likwidacją akademii.

Sprawozdanie z posiedzenia *Académie Royale des Sciences* — nieznanymi dokument dotyczący nadania Janowi Jaśkiewiczowi tytułu korespondenta

Propozycja przyjęcia Jana Jaśkiewicza w skład *Académie Royale des Sciences* jako członka korespondenta została przedstawiona na posiedzeniu, które odbyło się w sobotę 24.02.1781 r. W archiwach francuskiej Akademii Nauk w Paryżu przechowywany jest rękopiśmienny protokół tego posiedzenia. Wśród jego uczestników warto odnotować obecność Jeana-Etienne’a Guettarda, Antoine’a Lavoisiera (1743–1794) oraz Claude’a-Louisa Bertholleta. Jaśkiewicz został korespondentem Guettarda, a po jego śmierci Bertholleta, z którym łączyły polskiego uczonogo zainteresowania w dziedzinie chemii stosowanej. Berthollet i Lavoisier są uznawani, za jednych z najważniejszych „ojców” osiemnastowiecznej rewolucji w naukach chemicznych.

Propozycja przyjęcia Jaśkiewicza nie była jedyną sprawą dyskutowaną na posiedzeniu w dniu 24.02.1781 r. Najpierw została przedstawiona i omówiona rozprawa matematyczna Bertranda, który zaproponował rozwiązanie jednego z problemów rachunku prawdopodobieństwa. Posiedzenie zamknęły informacje o przeczycianiu pracy Eulera. Drugim punktem obrad było przedstawienie przez Guettarda i Louisa Charlesa Henri Macquarta (1745–1803) raportu, przygotowanego na zlecenie akademii, na temat obserwacji mineralogicznych Jaśkiewicza poczynionych w trakcie podróży przez Austrię, Styrię i Karyntię i częściowo w Saksonii, albowiem podróż zakończyła się we Freiburgu. Autorzy raportu przedstawili w kilku zdaniach uwagi Jaśkiewicza na temat geologii opisywanych gór oraz informacje o opisanym przez niego złożach i kopalniach żelaza w Hillenbergu [w tekście Jaśkiewicza Hittenberg] w Badenii Wirtembergii (wraz z wyliczeniem siedmiu rodzajów rud żelaza i trzech manganu) i ołowiu w Bleibergu [w tekście Jaśkiewicza Bleyberg] w Karyntii (wraz z poda-

niem wydajności: 20 tysięcy kwintali rocznie i opisem pieców hutniczych) oraz złóż srebra w Schwartzu w Saksonii i kopalni złota w Zillerthal w Tyrolu. Guettard i Macquart w konkluzji swojego sprawozdania stwierdzili, że: *Pan Jaśkiewicz kończy swoje obserwacje kilkoma wnioskami, które wymagałyby dłuższej dyskusji. Nie uznaliśmy za stosowne wdawanie się w tę dyskusję, która mogłaby być użyteczną jedynie, jeśli można by ją przeprowadzić w obecności autora. Pomimo tych trudności uważamy, że obserwacje Pana Jaśkiewicza są interesujące dla historii naturalnej, a w szczególności dla mineralogii i pokazują, że autor ma dużą wiedzę i pasję [do nauk przyrodniczych], a także, że obserwacje te mogą zostać wydrukowane w zbiorze prac zagranicznych uczonych. Zwracamy się do Akademii, aby nadała Panu Jaśkiewiczowi tytuł swojego korespondenta, którego to tytułu bardzo on pragnie. Może to być dla Akademii tym bardziej użyteczne, iż obejmie on Katedrę Chemii na Uniwersytecie w Krakowie w Polsce, gdzie interesującym byłoby posiadanie wszelakiego rodzaju korespondentów, których jak dotychczas Akademia nie ma [w tym kraju]. Polska może dostarczyć uczonym znaczną ilość obserwacji z fizyki i z historii naturalnej, obserwacji, które pozostają do dokonania.*

Ogłoszenie i publikacja pracy Jaśkiewicza

Zgodnie z zaleceniem Guettarda i Macquarta, praca Jaśkiewicza (Jaskevisch, 1782) została wkrótce wydrukowana w związanym z *Académie Royale des Sciences* piśmie *Observations sur la Physique, sur l'Histoire Naturelle et sur les Arts*, jednym z najbardziej prestiżowych pism naukowych XVIII wieku (McClellan, 1979). Jak wynika z opublikowanego tekstu, Jaśkiewicz wygłosił swoją rozprawę, albowiem: *jednym z głównych celów podróżników zajmujących się nauką jest staranie się o poznanie różnych Zgromadzeń Uczonych, krajów w których podróżnik ten zatrzymuje się. W trakcie pobytu w tej stolicy [Paryżu] nie mogłem zmarnować okazji skorzystania z zaszczytu przedstawienia się Zgromadzeniu Uczonych, znanemu i szanowanemu we wszystkich krajach, do których dotarła nauka. W tym samym czasie miałem zaszczyt przedstawienia Akademii tych kilku obserwacji, na zrobienie których pozwolił mi krótki czas mojej podróży, jak i pora roku. Prawdopodobnie właśnie po odczytaniu tej rozprawy sformalizowano przyjęcie Jaśkiewicza na korespondenta akademii (22.08.1782 r.).*

Jeśli porównać sprawozdanie Guettarda i Macquarta z opublikowanym tekstem Jaśkiewicza (Jaskevisch, 1782), to należy zauważyć, że wiernie streszcza ono opublikowany później tekst. Jego autorzy nie zamieścili jedynie omówienia kilku zdań poświęconych kopalni w Hidrii (leżącej dzisiaj na pograniczu Słowenii i Austrii), opisanej przez Jaśkiewicza głównie na podstawie cytatów pochodzących z pracy *Pana Ferbera, Profesora Historii Naturalnej w Mitawie*, jak i jego opisowi przejazdu przez Włochy, Tyrol i państwa niemieckie aż do Freiburga, wraz z informacjami na temat zwiedzanych kolekcji przyrodniczych i odwiedzonych uczonych. Tekst Jaśkiewicza jest zakończony ogólnymi uwagami na temat gór wapiennych i granitowych. To właśnie te uwagi wymagały, zdaniem Guettarda i Macquarta, dyskusji z autorem.

Praca Jaśkiewicza, dzięki przedstawieniu jej w Królewskiej Akademii Nauk w Paryżu i publikacji w prestiżowym piśmie przyrodniczym, szybko trafiła do obiegu informacji naukowej. Obserwacje Jaśkiewicza były cyto-

wane m.in. w *Histoire naturelle des minéraux* Buffona, co zważywszy na znaczenie tej encyklopedii przyrodniczej (Daszkiewicz & Tarkowski, 2007), niewątpliwie przyczyniło się do ich szerokiego rozpowszechnienia w Europie. Dowodem ich upowszechnienia i żywotności może być jeden z rękopisów będących własnością Antoine'a Risso (1777–1845), zoologa, botanika i geologa, znanego głównie z prac przyrodniczych opisujących południe Francji. Wśród rękopiśmiennej spuścizny tego uczonego, przechowywanej w MNHN, znajduje się niedatowany, niekompletny rękopis na temat geologii i mineralogii różnych części Europy. Praca Jaśkiewicza jest w nim cytowana wielokrotnie (Ms. 2059 Biblioteka Główna MNHN).

W świetle przytoczonych faktów trudno jest zrozumieć, dlaczego ta ważna zarówno dla historii osiemnastowiecznych nauk przyrodniczych, jak i biografii uczonego praca, opublikowana i powszechnie znana, jest często pomijana przez biografów Jaśkiewicza, a niekiedy wręcz uznawana za zaginioną (Madurowicz, 1959; Radwan, 1969). Biogram Jaśkiewicza w Polskim Słowniku Biograficznym zawiera informację, iż: *Do prac Jaśkiewicza z zakresu nauki o Ziemi, a ściślej mineralogii i petrografii, należą: nieznanany w oryginale [podkreślenie autorów] odczyt wygłoszony w zimie 1781 r. w Paryżu w Académie Royale des Sciences, podsumowujący podróż mineralogiczną Jaśkiewicza po zachodzie Europy.* Tytuł pracy, jej wstępne zdania i dokonane przez autorów porównanie jej treści z przedstawionym na posiedzeniu akademii omówieniem Guettarda i Macquarta nie pozostawiają najmniejszej wątpliwości, że mamy do czynienia z oryginałem pracy Jaśkiewicza.

Lista okazów przesłanych przez Jana Jaśkiewicza do Paryża

Przeprowadzone przez autorów poszukiwania doprowadziły do odnalezienia jeszcze jednego dokumentu związanego z Janem Jaśkiewiczem. W archiwum Guettarda w Bibliotece Centralnej MNHN przechowywana jest siedmiostronicowa lista zatytułowana *Enumeration de différents piéces minéralogiques qui se trouvent dans le Palatinat de Cracovie et de sedmir par M. Jacniewitz Professeur de Chimie à Cracovie [Wyliczenie różnych okazów mineralogicznych, które występują w województwach krakowskim i sandomierskim przez Pana Jacniewitza Profesora Chemii w Krakowie]*. Zarówno błąd w pisowni nazwiska, jak i porównanie z innymi notatkami zdają się wskazywać, że listę tę sporządził Guettard — zapewne na podstawie okazów, a może i informacji uzyskanych od Jaśkiewicza. Lista ta była jak dotychczas błędnie skatalogowana (poza częścią archiwum dotyczącą Polski) i pozbawiona właściwego opisu. Nigdy nie była obiektem zainteresowania historyków nauki. Lista zawiera nazwy 115 okazów, niekiedy wraz z krótkim opisem i podaniem lokalizacji, którym towarzyszą oznaczenia literowe, A., Aa itp., najprawdopodobniej odpowiadające układowi w przesyłce, nie mają one bowiem żadnego logicznego uzasadnienia ani w ewentualnym systemie klasyfikacyjnym, ani pochodzeniu geograficznym. Lista okazów jest podzielona na kilka części. Pierwsza zawiera spis okazów marmuru, gipsu, jaspisu i halitu z Wieliczki, a także zapewne szczególnie interesujących Guettarda, z racji prowadzonych przez niego prac, okazów *iłów na fajki czy białych iłów marglistych wydających się być odpowiednimi do produkcji porcelany*. Druga część listy dotyczy skamieniałych

muszli, a trzecia — innych skamieniałości (m.in. okazów skamieniałego drewna czy też odcisków kolców jeżowca). Warto zwrócić uwagę na zastosowanie nomenklatury Linneusza w nazewnictwie skamieniałości. Następna część listy zawiera spis rud metali, głównie żelaza i ołowiu. Ostatnia część listy jest zatytułowana *Obserwacje, jakie przeprowadziłem na poszczególnych skalach* i zawiera wyliczenie i krótki opis bardzo różnorodnych prób (także marmurów, kwarców, krzemieni, wapieni, halitów, skamieniałości i rud metali). Trudno dzisiaj odpowiedzieć na pytanie, czy ostatnia część listy dotyczy okazów i informacji przesłanych przez Jaśkiewicza, czy też są to uwagi zrobione przez Guettarda, który w Rzeczypospolitej spędził dwa lata i z której przywiózł do Francji liczne okazy.

Przesłanie przez Jaśkiewicza kolekcji mineralogicznej jest zdarzeniem znanym historykom już od kilkudziesięciu lat (Kołodziejczyk, 1936). Zacytowana lista jest jednakże jedynym dokumentem, który pozwala na przynajmniej częściowe poznanie zawartości przesłanej kolekcji. Warto zauważyć, że przesłane okazy pochodzą w całości z województw krakowskiego i sandomierskiego i żaden z nich nie ma związku z podróżą po Austrii, Styrii i Karyntii. Okazy te pochodzą niewątpliwie z wielokrotnie opisywanej przez biografów Jaśkiewicza (a także przez samego Hugo Kołłątaja) podróży, którą uczone ten odbył wspólnie z Czenpińskim w 1782 r., właśnie po województwach krakowskim i sandomierskim. Podróż tę Jaśkiewicz odbył już po otrzymaniu godności korespondenta *Académie Royale des Sciences*. Przesyłając do Paryża kolekcję, spełniał pragnienie swoich francuskich kolegów akademików, aby nadanie mu tytułu korespondenta przyczyniło się do lepszego poznania historii naturalnej kraju, w którym uprzednio akademia nie miała współpracownika. Ze źródeł pośrednich możemy nawet w przybliżeniu określić datę przesłania kolekcji z Krakowa do Paryża. J.A.J. Cousin (1739–1800), znany matematyk, pisał 27.12.1783 r. w liście do Jana Śniadeckiego: *widziałem u Pana Daubentona skrzynię z minerałami przesłanymi z Polski* (Śniadecki, 1938). Zapewne chodzi właśnie o kolekcję Jaśkiewicza.

Podsumowanie

Odnalezienie przez autorów niniejszego artykułu dokumentów związanych z przyjęciem Jaśkiewicza w poczet członków korespondentów *Académie Royale des Sciences* oraz listy minerałów z województw krakowskiego i sandomierskiego to jedynie pierwsze rezultaty rozpoczętych poszukiwań. Aby odnaleźć inne zachowane ślady kontaktów Jana Jaśkiewicza z francuskimi instytucjami naukowymi, konieczne jest przeprowadzenie poszukiwań w stosunkowo licznych zespołach archiwalnych. Archiwa *Académie Royale des Sciences* są rozproszone w zbiorach wielu instytucji (Brian & Demeulenaere-Douyère, 1996). Jako członek korespondent Jaśkiewicz był zobowiązany do utrzymywania kontaktu z akademią (Gauja, 1934). Kołłątaj napisał: *U nas Jan Jaszkievicz, niegdyś profesor chemii i historii naturalnej w szkole głównej krakowskiej, podczas swej podróży po całym powiecie krakowskim, lelowskim i po księstwie siewierskim, znalazł wszędzie na powierzchni ziemi wielką obfitość madreporów i innych skamieniałych owoców: o czem, jako i o całej swej podróży, dał raport kommissji edukacyjnej, i tę podróż opisał Akademii umiejętności w Paryżu, jako jej korespondent* [podkreślenie autorów] (Kojasiewicz, 1842). Do tej pory nie udało się jednakże odnaleźć śladów tej korespondencji.

Archiwa *Académie Royale des Sciences* nie są jedynymi, w których być może zachowały się pamiątki związane z Janem Jaśkiewiczem. Kwerendy wymagają także archiwa chemików — Lavoisiera, Bertholleta i Macquarta, którzy zetknęli się z polskim uczonym. Osiemnastowieczny Paryż był centrum skupiającym znaczną liczbę prywatnych kolekcji mineralogicznych i gabinetów naukowych. Także w dokumentacji tych instytucji mogły zachować się ślady pobytu polskiego uczonego w stolicy Francji. Przeprowadzenie poszukiwań na tak dużą skalę wymaga jednakże odrębnego programu badawczego i środków materialnych niezbędnych do jego realizacji.

Literatura

- Académie des Sciences* 1931 — Les membres et les correspondants de l'Académie royale des sciences 1666–1793. Paris — Au Palais de l'Institut: 265.
- BERTRAND J. 1869 — L'Académie des sciences et les académiciens de 1666 à 1793. Paris — J. Hetzel: 434.
- BRIAN E. & DEMEULENAERE-DOUYERE C. (ed.) 1996 — Histoire et mémoire de l'Académie des sciences: Guide de recherches. Paris — Lavoisier Technique & Documentation: 451.
- CZARNECKI S. 1982 — Jan Jaśkiewicz i jego rola w dziejach nauk geologicznych w Polsce. *Prz. Geol.*, 10: 513–518.
- DASZKIEWICZ P. & TARKOWSKI R. 2007 — Georges-Louis Lecercler Buffon i jego wpływ na badania przyrodnicze w Polsce. *Prz. Geol.*, 55: 33–37.
- GAUJA P. 1934 — L'Académie des sciences de l'Institut de France. Paris — Gauthier-Villars: 143.
- HAHN R. 1971 — The anatomy of a scientific institution: the Paris Academy of Sciences, 1666–1803. Berkeley — University of California Press: 433.
- HIRSCHFIELD J.-M. 1981 — The Académie royale des sciences: 1666–1683. New-York — Arno press: 225.
- JASKEVISCH M. [monsieur] 1782 — Voyage minéralogique. Depuis Vienne jusqu'à Freiberg; lu à l'Académie des Sciences de Paris par M. Jaskevisch. *Observations sur la Physique, sur l'Histoire Naturelle et sur les Arts*, T. XXI, Supplément, 1782: 306–313.
- KOJSIEWICZ F. 1842 — Hugona Kołłątaja Zbiór krytyczny zasad historii o początkach rodu ludzkiego, T. 2. Z rękopisu wydał Ferdynand Kojasiewicz. Kraków, Drukarnia Uniwersytecka.
- KOŁODZIEJCZYK J. 1936 — Nauki przyrodnicze w działalności Komisji Edukacji Narodowej. Archiwum nauk biologicznych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, T. V, z. 2.
- ŁOPATA K. 2000 — Jan Chrzyciel Dominik Piotr Jaśkiewicz (1749–1809). Lekarz, botanik i chemik. Uniwersytet Jagielloński, Złota Księga Wydziału Chemii, 1: 107–112.
- MADUROWICZ H. 1959 — Działalność naukowa Jana Jaśkiewicza. *Studia i materiały z dziejów nauki polskiej*; Seria C., z. 3: 3–102.
- MADUROWICZ-URBAŃSKA H. 1964–1965 — Jaśkiewicz Jan Dominik Piotr. *Polski Słownik Biograficzny*, T. XI/1: 91–93.
- MADUROWICZ-URBAŃSKA H. 1988 — Reforma Kołłątajowska i Jan Jaśkiewicz. *Zeszyty Naukowe UJ, Pr. Chem.*, z. 31: 9–17.
- MAURY A. 1864 — Les académies d'autrefois: l'ancienne Académie des sciences. Paris — Didier: 395.
- MCCLELLAN J. 1979 — The Scientific Press in Transition: Rozier's Journal and the Scientific Societies in the 1770s. *Ann. Science*, 36: 425–449.
- RADWAN M. (red.) 1969 — Jan Jaśkiewicz. Metalurgia. Wykłady z lat 1783–1787 w Szkole Głównej Koronnej. Wydaw. Jubileuszowe 1919–1969, PWN.
- SALOMON-BAYET C. 1978 — L'Institution de la science et l'expérience du vivant: méthode et expérience à l'Académie royale des sciences. Paris — Flammarion.
- SENKOWSKI T. 1988 — Dorobek naukowy Jana Jaśkiewicza i jego następców do roku 1851. *Zesz. Nauk. UJ, Pr. Chem.*, z. 31: 19–31.
- ŚNIADECKI J. 1938 — La correspondance de Jean Śniadecki avec les savants français [Jacques-Antoine-Joseph Cousin, Louis Lefèvre, Jean-Baptiste Leroy, Charles Messier], 1781–1798, publiées par Aleksander Birkenmajer et Ludwik Kamykowski. *Varsovie Institut Mianowski de encouragement aux travaux scientifiques. Organon*, 2: 9–132.
- TATON R. 1966 — Les Origines de l'Académie royale des sciences. Paris — Palais de la Découverte: 63.

Praca wpłynęła do redakcji 08.12.2008 r.

Po recenzji akceptowano do druku 29.12.2008 r.